

8. Як вы ацэньваеце палітыку іншых суседніх дзяржаваў, за выніткам Расей, у дачыненіі да Беларусі?

Вольга Абрамава

Што да суседзяў, я сформулюю свой погляд вельмі жорстка. Літва, Польшча, Украіна праводзяць палітыку, якая ў доўгатэрміновым пляне не адпавядае іх нацыянальна-дзяржаўным інтарэсам. І калі прыбраць палітычныя і ідэалагічныя напластаваныні, і каньюнктурныя выбары, і прыярытэты палітычнай эліты, то я ня думаю, што такім быў бы выбар большасці народу, калі б пытаньне пра стаўленне да Беларусі было вынесена на агульнанацыянальны рэфэрэндум у кожнай з гэтых краінаў. Я думаю, вынік быў бы іншы, чым тая лінія, якую праvodзіць сёньняшняя палітычная эліта названых краінаў.

Святлана Алексіевіч

Мне цяжка гаварыць пра палітыку, таму што гэтыя пытаньні мянэ практична не цікавяць. Мнё больш цікавы гістарычны, культурны, мэнтальны ці нават псыхалагічны ланцужок.

У Москве ў мянэ нядайна была прэзэнтацыя кнігі «Чарнобыльская малітва». І сярод тых, хто прыйшоў, былі троє расейцаў, якія крычалі: «Нам бы вашага Лукашэнку!» Гэта людзі, якія прайгралі ў працэсе расейскіх рэформаў. Для іх сучасная Беларусь – гэта астрэвок сацыялізму. Але такіх я сустракаю нячаста. Часцей мne даводзіцца чуць: «Ну што ж вы, беларусы? Як вы дазволілі, каб з вами

так абышліся? Дзе ж ваша інтэлігенцыя і пісьменнікі?» – і ў гэтых дакорах гучыць такая нотка, быццам да нас звязратаюцца як да дзяцей, а не да дарослых.

Псыхалёгія ахвяры, псыхалёгія чаканьня дапамогі, характэрная для нашай апазыцыі, ідзе ад пачуцьця ўласнага бясьцільля. Раней мы чакалі дапамогі ад Захаду, потым – ад Расеі, цяпер – глядзім на наших найбліжэйшых суседзяў. Але нельга чакаць дапамогі ад кагосяці. Пакуль мы самі ня вырашым сваіх задачаў – іх за нас ня вырашыць ніхто. І нашы найбліжэйшыя суседзі для нас могуць толькі паказаць прыклад, і ня больш.

Яўген Бабосаў

Сучасны ўрад Польшчы (ня людзі! Я з палякамі вельмі сябровую) – правага кірунку (хочь Квасьненскі быў, мабыць, ня лепшы). Ён праводзіць недружталюбную палітыку ў дачыненіні да Беларусі. І гэта ўскладняе стасункі паміж нашымі людзьмі. Тут вінаватыя не палякі, а сучаснае кірауніцтва Польшчы.

Што да Літвы – там прыкладна тое самае. Там кірауніцтва моцна арыентавана на Захад і неяк слаба арыентавана на Ўсход. Думаю, што гэта часовая зьява: ім няма куды падзецца, і жыць трэба ў міры зь Беларусьюсю. І ўсялякія гэтыя штуки наконт захаваньня атамных адкідаў на мяжы зь Беларусью, усялякія манэўры ваенныя – нічога з гэтага ня будзе. У эканамічным сэнсе Беларусь мацнейшая і за Літву, і за Латвію, і за Эстонію (і трохі слабейшая за Польшчу). У эканамічным сэнсе яны нічога ня зробяць. З пункту гледжання ваеннага процістаяння, нашы вайскоўцы (я ведаю, паколькі быў старшынём камісіі па ваеннай рэформе) падрыхтаваныя, у выпадку чаго, лепш, чым нашы суседзі. Таму і тут нічога ня выйдзе!

Што да культуры – мы таксама нічым не саступаем. Таму ім нам проціпаставіць праста няма чаго, апрочнейкіх патугаў, якія ідуць не на дабро. Таму я думаю, што «Гітлеры прыйходзяць і сыходзяць, а народ германскі застаецца» (хочь і ня модна спасылацца на Сталіна). Сыходзяць адамкусы і ўсялякія іншыя, а літоўскі народ застанецца і будзе сябраваць зь беларускім народам – яму няма куды падзецца. Проста няма куды падзецца! І палякі – тое самае, нікуды ня дзенуцца.

Наконт Украіны – усё вельмі складана. Справа ў тым, што вельмі актыўна Юшчанка нацэлены на ўваходжанье ў НАТО – гэта, вядома, ускладняе съту-

цыю, таму што Беларусь не зьбіраеца ў НАТО ўступаць. Украінцы цяпер жывуць горш, чым мы, у сэнсе зарплаты і ўсяго астатніяга. Горш! Таму я думаю, што яны нікуды ня дзенуцца. Ім падзеца няма куды – яны будуць у саюзе з Расей і Беларусьсю. Нікуды ня дзенуцца! Можа, празь пяць гадоў, калі сыдзе Юшчанка, прыйдзе нехта іншы... Ёсьць тэндэнцыі развіцьця краінаў (не дзяржаваў! Гэта розныя рэчы) да таго, што саюз усходніх славянаў павінен узмацняцца. Да гэтага ўсе перадумовы існуюць. А да таго, каб іх разъяднаць, перадумоваў мала, апрач геапалітычных памкненіяў некаторых лідэрў, якім цяпер падпарадкоўваецца Юшчанка і той жа Саакашвілі.

Анжаліка Борыс

Палітыку суседніх дзяржаваў ацэнъваю як рэакцыю на агрэсіўную палітыку самой Беларусі. І як занепакоенасць тым, што краіна ў цэнтры Эўропы, пра-водзячы палітыку самаізалацыі, зьяўляеца патэнцыяльна дэстабілізоўным фактарам для суседзяў.

Генадзь Бураўкін

Думаю, што ўплыў ёсьць, але, на жаль, дзяржаўна не такі прыкметны, як расейскі. Тут трэба зразумець, што ў Расеі – вельмі вялікай і багатай краіны – ёсьць такія рычагі ўзьдзеяньня, як нафта, газ, вытворчыя сувязі. Я ўжо не кажу пра культурныя ўплывы, калі ў нас з самага ранняга дзяцінства нашы дзеці перш ведаюць Пушкіна, Нікрасава, а пасля толькі Купалу, Коласа, Багдановіча. Таму ўплыў, канечнэ, перш за ўсё ідзе з боку Расеі. Дзяржава гэтых ўплыву ня толькі падтрымлівае, а ўсяляк яму спрыяе.

Уплыў жа з боку суседзяў (перш за ўсё я маю на ўвазе Украіну і Польшчу, а пасля ўжо Літву), бяспрэчна, ёсьць. Але ён не такі прыкметны, не такі дзяржаўна фармаваны. Але ён ёсьць, бо тыя ж падзеі, якія нядаўна адбываліся ўва Украіне, не маглі не абмяркоўвацца ў нашым беларускім грамадзстве. Таго, што робіцца ў Польшчы, мы ня можам не заўважаць. Уплывы ёсьць, але ўся афіцыйная дзяржавная прапаганда (перш за ўсё тэлебачаньне) скіраваная на тое, каб прынізіць

усё добрае. І ўва Ўкраіне складаная сітуацыя, і ў Польшчы няпростая, усякага там хапае. Дык вось тое, што там дрэннае, у нас вельмі шырока паказваюць, а тое, што добрае – замоўчваецца. Хаця апошнім часам мы ўжо і Расею не шка-дуем таксама. Тое, што добрае ёсьць ува Ўкраіне і Польшчы і што можна было б выкарыстаць у нас у Беларусі, яно або зусім замоўчваецца, або прыніжаецца. Таму, канечнэ, уплыў адчуваецца, калі мы жывем па суседстве; цяперашніх маг-чымасцях знаёмства, пры тэлебачаныні, радыё, Інтэрнэце – гэта бясьсыледна не праходзіць. Але дзяржава вельмі стараецца гэта ўсё адсочваць, прасейваць і выдаваць. А ў сілу хараектару беларусы прывыклі давяраць уладзе. Гэта, у ад-рэзьненіні ад некаторых суседзяў, якія прывыклі зусім не давяраць уладзе – можа, і дарма! Лепш уладзе давяраць з разборам. А нашы беларусы прывыклі давяраць уладзе. І калі тэлебачаныне дае масіраваную інфармацыю пра тое, як жахліва жывуць украінцы, як жахліва жывуць палякі, гэта запамінаецца, заста-еца ў памяці. Таму уплыў у гэтым сэнсе своеасаблівы, але ён ёсьць.

Паглядзіце, што робіцца перад выбарамі. У Беларусь паехалі расейскія палітыкі ня лепшага ўзору. Прыехаў Лужкоў. Што, яму дома няма чаго рабіць? Ён прыехаў з канкрэтнай падтрымкай аднаго кандыдата. З боку Украіны ці Польшчы такога няма.

Мы папракаем іншых у двайных стандартах, але паглядзіце, хто да нас прыяжджае з Украіны – апазыцыянэры ўкраінскія: Пятро Сіманенка (кіраунік Камуністычнай партыі Украіны), агалцелая Вітрэнка. А афіцыйных прадстаўні-коў украінскай улады, якіх выбраў народ (і гэта признаў увесь свет), няма. Мы быццам бы съядома, дэмантратыўна ідзем на канфронтацию. Таму, адпаведна, чый уплыў нашыя чыноўнікі будуть прызнаваць ці вітаць? Уплыў Расеі! Чыйго ўплыву баяцца? Уплыву Украіны, уплыву Польшчы. Хаця гэта складанае пытанье, бо палітыка заўсёды была вельмі неадназначнай справай. Ёсьць пастаянны і адназначны ўплыў Расеі і вельмі нязначны ўплыў іншых суседзяў.

Алесь Бяляцкі

Можна сказаць, што цяпер адбыўся прагрэс у дачыненіі да Літвы, Латвіі й Польшчы: пасъля таго як яны ўступілі ў Эўразіяз, яны ўрэшце ўбачылі, што ў іх на ўсходзе ёсьць нейкая краіна. Бо раней было такое адчуванье, што ўсе іхныя палітыкі, усе палітолягі, усё грамадзтва, адгарадзіўшыся ад усходу, будавалі свае контакты з Эўразіязам, з Амэрыкай, спрабуючы выканаць як мага хутчэй свае галоўныя задачы – ўступіць у НАТО, у Эўразіяз, дасягнуць усіх стандартоў, якіх патрабавалі ад іх. У мяне такое адчуванье, што пасъля таго, як гэта было зроблена, яны ўрэшце расслабіліся і азірнуліся. І вось тут яны ўбачылі, што ёсьць яшчэ нейкая краіна ля іхных межаў, якая патрабуе ўвагі, таму што ад гэтага залежыць стабільнасць ужо ўсяго рэгіёну. І гэтага патрабуе ад іх, урэшце, уся эўрапейская супольнасць. Так, як ад Францыі патрабуе, каб яна мела добрыя дачыненіі зь якім-небудзь Альжырам, так і ад гэтых краінаў яны патрабуюць, каб яны паглядзелі, што там робіцца «з другога боку» Эўразіязу. Такім чынам, рэзка ўзмацнілася іх увага да нашых проблемаў. Для нас гэта вельмі добра, улічваючы, што яны прысутны ўса ўсіх эўрапейскіх структурах на сёньняшні дзень, што іх разуменіе сытуацыі ў Беларусі (проблемаў дэмакратыі) у прынцыпе супадае з нашым разуменнем – гэта звычайны сярэднээўрапейскі стандарт, нічога іншага звыш таго яны не вымагаюць. Такім чынам, на сёньняшні дзень гэта палітыка вельмі спрыяльнай. З'явілася сапраўдная зацікаўленасць, а ня толькі добрыя слова, раней гэта ўсё канчалася на добрых слоўах і недзе там і завісала.

Што тычыцца Украіны. З аднаго боку, вельмі добра, што наш рэжым страйці саюзьніцкі рэжым, які быў перад гэтым, – рэжым Кучмы. Адназначна, гэта былі саюзьніцкія рэжымы, яны падтрымлівалі адзін аднаго ва ўсіх міжнародных структурах, ва ўсіх сваіх праектах. Гэта было відавочна, асабліва на міжнародных сесіях і выступах – у АБСЭ, ці ў структурах СНД, ці нават у Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, дзе Украіна з'яўлялася і з'яўляецца сябрам Камітэту па правах чалавека. Вельмі цікава: пазалетася яны галасавалі супраць прыняцця рэзолюцыі пра парушэнні правоў чалавека ў Беларусі, летася яны прагаласавалі за, таму што зъянілася сытуацыя ва Украіне. Для нас гэта ёсьць пасённым спрыяльнем. На жаль, актыўнага няма, і для мяне гэта трохі крыўдна. На сёньняшні дзень Украіна,

якая вызвалілася з кучмаўскай багны і ўрэшце больш-менш выразна вызначыла для сябе стратэгічныя дэмагратычныя шляхі разывіцца, яна павінна была б, як чалавек, які вылазіць зь нейкай небясьпекі ці з агню, падаць руку таму, хто там съследам. Ёсьць такая магчымасць на сёньняшні дзень ува Ўкраіны: гэта ня ёсьць краіна, якая знаходзіцца ўстане вайны, ці ў эканамічным крызісе, ці яшчэ ў чорт ведае якіх проблемах. Яна дастаткова ўпэўнена трymaeцца на сёньняшні дзень на нагах і рэальна мала чым дапамагае Беларусі.

Гэта тое самае, што было раней з тымі ж Польшчай, Літвой і Латвіяй, дзе цяпер усё зъмянілася. На сёньняшні дзень ад Украіны мы, канечнe, хацелі б чакаць больш выразных крокau, і больш рашуých заходаў, і рэальнай дапамогі дэмакратіі ў Беларусі. А то яны кажуць пра эканамічныя стасункі. А куды дзенеца Лукашэнка пры эканамічных стасунках? На сёньняшні дзень пазыцыя Эўрапейскага Зьвязу дастаткова выразная наконт парушэння права чалавека ў Беларусі. І што, Лукашэнка зъменішы гандаль? Наадварот – гандаль з Эўразія-зам павялічваецца, нікуды яны ня могуць падзеца ў гэтай ситуацыі. Тое самае і з Украінай. Трэба менш баяцца, менш трэсціся за свой эканамічны інтэрэс: гэты інтэрэс нікуды ня дзенеца, калі будуць нейкія прынцыпы і больш-менш пасъядоўная палітыка.

Аляксандар Вайтовіч

Палітыку суседніх краінай, у асноўным, лічу адэкватнай існай у Беларусі ситуацыі.

Андрэй Вардамацкі

Iх палітыка мае больш доўгатэрміновы стратэгічны палітычны прагноз, чым расейская.

Вінцук Вячорка

У асноўным пазытыўна. У палітыцы суседніх дзяржаваў, паколькі яны ёсьць дэмакратычнымі дзяржавамі, выяўляеца той патэнцыял салідарнасці, якім валодаюць іхныя грамадзтвы.

У вялікай ступені дзякуючы новым сябрам ЭЗ, нашым блізкім і далейшым суседзям, зъянілася, а лепш сказаць – зъявілася палітыка Эўразійзузу ў дачыненьні да Беларусі. Ёсьць нават канкурэнцыя паміж імі за тое, хто вядзе беларуское пытанье ў ЭЗ. Тут нам, дэмакратычным сілам, дарэчы, ня варта становіцца ма-рыянэткамі таго ці іншага суседа. Як і крыўдаваць на іх за спробы кіраваць намі ня варта: у кожнага ж свае інтарэсы, старыя страхі, праекцыі будучыні.

У суседніх з намі эўразійзузскіх краінах ёсьць супярэчнасці паміж каштоўнасцямі (на якіх будаваўся ЭЗ і якія падзяляюць нашыя суседзі як эўрапейцы) і прагматычным інтарэсам ад гандлю зь немаленікім суседам. Дадайма сюды захаваныя ўплывы былых элітаў (партыя, камсамол, спэцслужбы), якія ператварыліся ў эліты бізнесовыя й някепска каардынуюцца на посткамуністычнай прасторы.

Украіна мае марнья, на маю думку, спадзвесы стаць «пасярэдніцаю» між Лукашэнкам рэжымам і Брусаэлем. Тлумачыцца гэта тым, каб не адна Масква мела тут упływy на рэжым. Але Украіна тут ня першая, нічога з гэтага ня будзе.

Павал Данейка

Мне цяжка гаварыць. Літва, па-моему, зъдзяйсьняе нейкія дастаткова асэнсаваныя і доўгатэрміновыя дзеяньні па фармаваныні палітыкі ў адносінах да Беларусі. І гэта досыць відавочна.

Ва Украіны пакуль што такога відавочнага фармаваныня беларускай палітыкі я ня бачу. І ў Польшчы – таксама. Там ёсьць выяўленыне агульных эўрапейскіх пазыцыяў і плюс нармальны элемэнт добрасуседства: калі ёсьць супольная граніца, дык трэба будаваць нейкія стасункі. Але ў май разуменны палітыка – гэта доўгатэрміновыя мэты, бачаныне таго, што будзе праз 10–12 гадоў. Па-моему, апроч літоўцаў, ні ў кога такіх канцепцыяў няма.

Андрэй Дынко

Палітыка Украіны ў дачыненых да Беларусі толькі фармуеца, бо Украіна доўгі час была ў пераходным стане: яна вагалася паміж эўрапейскай і эўразійскай супольнасцямі і была занятая ўнутранымі проблемамі. Яе палітычныя эліты былі занятыя ўзбагачэннем і не фармулявалі доўгатэрміновых інтарэсаў Украіны. Мне падаецца, што яна будзе канчаткова сформуляваная толькі ў наступныя гады, калі Украіна далучыцца да эўрапейскіх структураў і НАТО. Але ўжо цяпер відавочна, што шараговыя украінцы і палітычныя эліты Кіева ставяцца да Беларусі зь вялікай сімпатыяй, як да краіны-сястры. Яны лічаць, што Беларусь павінна быць прывілеяваным партнёрам Украіны. У гэтым сэнсе характэрна, што ўкраінская дыпляматыя адмаўляеца ўводзіць супраць Беларусі тыя палітычныя санкцыі, якія былі ўведзеныя Эўразіязам і падтрыманыя многімі іншымі дзяржавамі, бо лічыць, што менавіта Украіна павінна быць тым каналам, па якім беларускі ўрад мог бы камунікаваць з сусветнай супольнасцю. Над беларуска-украінскім адносінамі цяжкэ даўняя проблема недэмаркованай мяжы, але краіны лучыць супольны гісторычны досьвед і, у пэўным сэнсе, наядунасць украінскамоўнага насельніцтва на поўдні Беларусі, якое ўяўляе сабой вельмі сьвядомых грамадзянай Беларусі, з моцнай беларускай ідэнтычнасцю, але якія маюць пзўны сантывмент да Украіны і крэўныя повязі зь ёй. Наяўнасць гэтай вялікай групы людзей, соцень тысяч людзей, таксама будзе заўсёды дадаткова звязваць нашы краіны.

Польшча зарэкамэндавала сябе як краіна, якая разглядае ўмацаваньне незалежнасці Беларусі, умацаваньне грамадзянскай супольнасці тут і станаўленні дэмагратыі як свою нацыянальную задачу. І для гэтага яна мноства робіць. Фактычна, сёньняшняя польская дыпляматыя рэалізуе тыя прынцыпы, якія былі сформуляваны Ежы Гедройцем і колам парыскай «Kultury» ў дачыненых да УЛБ – Украіны, Літвы, Беларусі, прычым Польшча прэтэндуе на добрае разуменіе беларускай суітуюці. У Польшчы, у адрозненьне, скажам, ад Украіны ці Расеі, ёсьць моцныя асяродкі беларускіх дасьледаваньняў. Адносіны Беларусі і Польшчы ўскладненыя на сёньня, але на будучыню, я думаю, яны будуць палягчацца і інтэнсыфікавацца. Спрыяць ім будзе і наядунасць у Беларусі вялікай колькасці

этнічных палякаў – добра арганізаванай і, у пэўным сэнсе, самай актыўнай нацыянальнай меншасці ў Беларусі. А зь іншага боку, наяўнасць досыць істотнай і актыўнай групы беларусаў у Польшчы.

У асяродку беларускіх палітычных элітаў, дарэчы, дагэтуль застаецца актуальнай і па-свойму папулярнай ідэя адбудовы свайго роду Рэчы Паспалітай на тэрыторыі паміж Балтыйскім і Чорным марамі.

Беларуская грамадзянская супольнасць была ўражаная актыўнасцю Літвы на беларускім кірунку. Літоўская дыпляматыя нават прэтэндуе на лідэрства ў контактах Эўропы на беларускім кірунку. Літоўскае пасольства – адно з самых вялікіх дыпляматычных прадстаўніцтваў у Менску. Мы назіралі, як паслу Літвы ў Беларусі Вайтэкунасу было прапанавана заняць пасаду міністра замежных спраў – гэта паказвае на значнасць гэтай пасады. Таксама трэба адзначыць, што Вільня нават больш, чым Варшава, стала базай для беларускай апазыцыі. Гэта, напэўна, ня будзе ніколі забыта беларускай грамадзянскай супольнасцю. Яшчэ дзесяць-пятнаццаць гадоў таму нам даводзілася сутыкацца ў контактах зь літоўскай інтэлігенцыяй з такой позай гонару: маўляў, Беларусь страціць незалежнасць – ну і добра, бо яна ня будзе прэтэндаваць на нашу спадчыну Вялікага Княства Літоўскага. Такая была эгаістычная пазыцыя. Але ёй кіраваліся нават многія акадэмікі і высокапастаўленыя асобы. Цяпер мы назіраем, як аднаўляюцца традыцыі салідарнасці без прэтэнзіі на нейкую выключнасць у правах на гэту спадчыну.

Латвія трошкі менш актыўная ў палітычным пляне, затое эканамічныя контакты Беларусі з Латвіяй досыць істотныя: яны адбываюцца на розных узроўнях.

Святлана Калінкіна

Палітыка ў гэтых краінаў вельмі няроўная. Польшча да нядаўняга часу ўвогуле зімала найбольш канфармісцкую пазыцыю: маўляў, добра суседства, трэба беларускае кіраўніцтва неяк перавыхоўваць, тлумачыць, запрашаць, размаўляць. І толькі з канца мінулага году ў іх больш жорсткая, больш адназначная палітыка.

Гэта краіны, скажам так, з маладымі дэмагратыямі. Я і ня думала б наагул, што яны будуць вызначаць палітыку Эўропы ў дачыненьні да Беларусі.

Сяргей Калякін

Гэта самыя зацікаўленыя намі ў Эўропе краіны. Таму што ў іх ёсьць вельмі сур'ёзныя і канкрэтныя праблемы і інтэрэсы, якія яны хацелі б рашаць у Беларусі. Не хачу пакрыўдзіць, але ў Гішпаніі ці Партугаліі значна менш інтэрэсай у Беларусі. Тым самым сёньня нашыя ўзаемадносіны зь Літвой, Латвіяй, Польшчай больш дынамічныя ў тым, што тычыць іх дзеяньні ў Эўрапейскім Саюзе: яны матор беларускага пытаньня ў Эўрасаюзе, таму што для іх гэта жыцьцёва важна. І для дэмакратычных сілаў Беларусі вельмі важная гэтая іх актыўная пазыцыя.

Аднак пры гэтым я б не перабольшваў іх магчымасцяў: свае праблемы беларусам давядзенца вырашаць самім. Але такія памочнікі, якія ўзмацняюць міжнародны ціск і ўплыв на тое, што адбываецца ў Беларусі, – гэта добра. Я б пазытыўна ацаніў іх ролю.

Кася Камоцкая

Як і ў Расеі, я б ацаніла: падтрымка дыктатуры. Яны купляюць у нас нафту і радасна павісваюць!

У Польшчы настрой, канечне, ёсьць: польскі народ увогуле вельмі любіць салідарызавацца. і там гэта шчыра адчуваеца. і польскі народ вельмі схільны да свабоды. Не да незалежнасці нават, а менавіта да свабоды.

Літва, мне падаеца, нічога, апроч заклікаў, ня робіць. Яна засмучаная, бо хацела б, скажам так, лідэрстваўаць у падтрымцы Беларусі. А нічога рэальна яна ня робіць. У іх дзінве траціны – мяжа зь Беларусью, таму ім выгадна гандляваць з намі.

Украіна... Я думаю, яна б старалася, але ў іх столькі сваіх праблемаў, што ім не да Беларусі. Асабліва цяпер.

Таму рэальная, па настроі, я бачу, што падтрымлівае толькі Польшча. Ім гэта баліць. А астатнія...

Калі б яны перасталі купляць беларускую нафту – гэта быў бы «наш адказ Чэмбэрлену». А так – трындзець можна што заўгодна. Нашым чыноўнікам ня

трэба ездзіць у Эўропу, яны і на Дняпры пасядзяць, як гэты сказаў... Канечне, санкцыі ўдараць найперш па народзе! А што ж вы думалі?! Хай народ і выбера правільнага прэзыдэнта! Нічога ня зробіцца, пакуль народ не зазнае пакутаў. Што ж яны хочуць? Тыム больш – якія санкцыі? Санкцыі толькі адны: вось гэта не купляць, бо яно дае самыя вялікія гроши. Хоча – хай сядзіць са сваім газам і нафтай!

Сяргей Касцян

Народы Прыбалтыкі разумеюць, што далей існаваць, як цяпер, яны ня змогуць. Прыбалтыка атрымала вялікі росквіт у складзе Савецкага Саюзу. А цяпер гэтыя так званыя «незалежныя краіны» сталі калёніямі Злучаных Штатаў Амэрыкі. Палітыкі, якія ўзначальваюць гэтыя рэспублікі, не зьяўляюцца палітыкамі нацыянальнымі. Адамкус – гэта фашыст, які прыехаў з ЗША. І ён зноў туды ўцячэ, бо народ Літвы яму не даруе развалу. Яны яго праста павесяць! Тоё ж самая гэтая Віке-Фрэйбэрга, якая таксама прыехала з Амэрыкі і якая таксама туды ўцячэ. Яны развалілі рэспублікі, развалілі эканоміку. Моладзь вымушаная зьяжджаць, бо ня можа дома атрымаць адукцыі для душы і для працы. Троху іншая сітуацыя ў Эстоніі, дзе Руйтэль. Ну, але Эстонія – сямсот тысячай чалавек. Яна заўжды вымушаная быць калёніяй, пагэтаму там праводзяць палітыку трошку больш спакойнай.

Яны ж сваёй самастойнай палітыкі не праводзяць – ні палякі, ні літоўцы, ні латышы. Яны праводзяць ту юрідичную палітыку, якую ім дыктуюць з Вашынгтону або з Брусселя.

А Украіна яшчэ ўвогуле нічога не праводзіць. Няхай яна яшчэ разъбярэцца, што і куды яна будзе праводзіць і хто там будзе. Тоё, што Юшчанка вылеціць як корак з-пад шампанскага – гэта вядома ўжо. Ён ненадоўга, і я аб гэтым сказаў на тэлебачаныні, калі ў іх атрымаўся разгляд з Юляй Цімашэнкай. Няма ў яго фундамэнту, ён сілавым мэтадам прыйшоў да ўлады, а ня быў законным абраным прэзыдэнтам. Таму і ня можа ён існаваць доўга на пасадзе прэзыдэнта.

Вячаслаў Кебіч

Вельмі складана ацаніць абстаноўку ва Украіне. Там абстаноўка настолькі няясная, што нават самыя вялікія палітолягі і тое ўжо баяцца даваць прагнозы пра будучыню Украіны. Як толькі будзе сфармаваны ўрад, ва Украіне будзе гранічна ясна, у якім напрамку яна будзе разъвівацца.

Анатоль Лябедзька

Што датычыць краінаў – сяброў Эўрапейскага Зьвязу, то гэта, безумоўна, паравоз, які цягне ўсесь састав беларускага пытаньня. Мы назіралі дзясяткі разоў, калі Літва і Польшча выяўляліся як найбольш актыўныя гульцы. Я з павагай стаўлюся да такой палітыкі. Літва мае шэраг неўрэгульянных пытаньняў зь Беларусью – і мяжа, і рэадмісія, і г. д. Тым ня менш, яны паказваюць узор стратэгічнай палітыкі, скіраванай, можа, не на сёньняшні дзень, а на перспектыву. Безумоўна, гэта пазытыў!

Думаю, і Варшава мае вялікую палітычную зацікаўленасць, і мы назіраем там кансэнсус практычна ўсіх палітычных сілаў у беларускім пытаньні, за выключэннем невялікіх групаў, якія ўсё ж ёсьць у парламэнце.

Украіна... Украіна надзвычай важная для Беларусі, як і мы для яе актуальныя. Найперш гэта нядаўнія падзеі ўва Украіне. Гэта падзеі ў Югаславіі, Грузіі былі для нашых людзей неяк далекавата, таму іх гэта ня тычылася. А тут праз плот глянуў – бачыш, што гэта сусед. І таму посыпех Украіны – гэта ўмацаваныне пазыцыяў прыхільнікаў эўрапейскага выбару, прыхільнікаў пераменаў у Беларусі. Паразы, проблемы – гэта ўсё адбіваецца бумэрангам на нас.

Што такое Украіна? Яна стварыла альтэрнатыву на постсавецкай прасторы. Да гэтага часу лічылася, што на ўсходзе трэба закрываць эўрапейскую мяжу. Ну, не Бэрлінскі мур там будаваць, але ўсё ж – пытаньне пашырэння на ўсход закрытае, займацца трэба ўнутры, тымі, каго ўключылі ў Эўрапейскі Зьвяз. А на ўсходзе – беспэрспектыўна, там нічога не адбудзеца. Украіна разбурыла гэты стэрэатып, які пачаўся складвацца. Сілы Грузіі ці Малдовы невялікія: яны ня могуць стварыць альтэрнатывнага выбару на постсавецкай прасторы.

А Украіна – можа! І кааліцыя дэмакратычнага выбару, якая складваеца, – гэта новая цікавая сітуацыя на постсавецкай прасторы. І гэта адкрывае шанец перад усімі намі на тое, што трэба сюды ўвага, што тут ёсьць мажлівасць рэалізаваць съядомы дэмакратычны выбар, які робяць шэраг краінаў.

Васіль Ляўонаў

Палітыка, дружалюбная да беларускага народу, але не да кіроўнага рэжыму.

Алег Манаеў

Калі гаворыць коратка і праста, дык палітыка іншых суседніх дзяржаваў, у адрозненінне ад палітыкі Ресей, больш адэкватная. Асабліва гэта датычыць балтыйскіх краінаў – Літвы і Латвіі. Гэтая адэкватнасць прагулляеца ўтым, што, з аднаго боку, кіраўнікі і эліты гэтых краінаў не разарвалі, не замарозілі цалкам стасункаў з кіраўніцтвам Беларусі – пра гэта гаворыць рост тавараабароту, трансгранічнае супрацоўніцтва і г. д. З другога боку, ідзе актыўнае ўзаемадзеянінне зь беларускімі контрэлітамі – дэмакратычнымі сіламі, грамадзянскай супольнасцю, нацыянальнымі і рэлігійнымі суполкамі і да т. п. Вось гэта я і называю адэкватнай палітыкай.

Аляксандар Мілінкевіч

Адзначаю бы аднадушша Польшчу, Літву, Латвію, асабліва дзівюх першых, у ацэнцы і ўспрынняцы сітуацыі ў Беларусі. Лічу надзвычай важнай салідарнасць гэтых краінаў з дэмакратычнымі сіламі Беларусі, асабліва калі казаць пра адстойваньне інтарэсаў беларускай дэмакратыі ў ўсходнеславянскіх структурах, падтрымку рэпрэсаваных студэнтаў, сустрэчах на самым высокім узроўні, спрыяньне ўзынікненню незалежных мас-мэдияў, прайдзівае асьвятленьне падзеяў у Беларусі.

Цяжэй з Украінай. Яна спрабуе сёньня гуляць ролю моста паміж Эўропай і Менскам. Аднак так не атрымаецца, мы ўжо гэта праходзілі, гэта безвыніковая стратэгія. Але нам вельмі важна падтрымка той Украіны, якая лічыць сябе дэмократычнай і праішла праз падобныя нашым выпрабаваньні.

Тацяна Процька

Амаль усе нашыя суседзі ўжо ў Эўразіязе, яны афіцыйна прынялі новую систэму каштоўнасцяў. А Беларусь – і ня там, і ня там. Таму да нас ставяцца насыцярожана. Тым болей, што кірауніцтва Беларусі адкрыта ў сваім палітычным жыцці грэбуша систэмай эўрапейскіх каштоўнасцяў. Гэта, у пэўным сэнсе, адштурхоўвае Беларусь-дзяржаву ад шчыльнага супрацоўніцтва з краінамі-суседзямі. Эканамічныя стасункі, аднак, разъвіваюцца паспяхова.

На сёньняшні дзень у Беларусі вельмі цікавая палітычная роля: наша краіна ўзмацняе ўва ўсіх краінах былога СССР настальгічныя матывы. Калі мы ўспамінаем сябе ў маладосці, усё здаецца добрым. Мы забываєм, што балічкі былі на вуснах і нешта дрэннае было. Усё дрэннае ў мінулы адыходзіць. Вось і цяпер: людзі ўспамінаюць савецкае мінулае як нейкі прыгожы крышталь. А тут якраз і беларускае кірауніцтва з прасавецкай ідэалёгіяй.

Мы быццам бы сваю систэму каштоўнасцяў прапануем. І падкрэсліваем, што гэта добра. А Украіна на нас глядзіць, і іншыя краіны глядзяць: моцная ўлада, нібыта, дае плён для людзей, усе задаволеныя і шчаслівия, сацыяльнага пратесту няма.

Таму нашае значэнне ў адносінах зь іншымі краінамі двухсэнсоўнае. З аднога боку, мы ўяўляем сабой мінулае. З другога боку, на сёньняшні дзень за намі назіраюць: ці ня ёсьць мы прыкладам?

Андрэй Саньнікаў

Палітыку суседніх дзяржаваў ацэнъваю ня вельмі станоўча. Мы бачылі, што і ў Літве, і ў Польшчы афіцыйныя асобы выказваліся наконт таго, што папярэдніе кірауніцтва рабіла прыярытэтам палітыкі супрацоўніцтва з Лукашэнкам.

Я дакладна ведаю, што Польша, Літва, Латвія выкарыстоўвалі тое, што ў нас адбываецца, для больш пасьпяховага прысьпешвання свайго сяброўства ў Эўразьвязе. Было відавочна, што Лукашэнка стварыў выдатны фон. Але незразумела, чаму гэта працягвалася і пасьля далучэння. Чаму сёньня, напрыклад, у сітуацыі, калі ў нас масавыя арышты, міністар замежных спраў Літвы Валёніс кажа, што нельга ўводзіць санкцыі супраць Беларусі? А як інакш? Калі згадаць не такую ўжо далёкую гісторыю: калі б ня ўводзілі санкцыі супраць польскіх уладаў падчас «Салідарнасці», то я ня ведаю, што б адбывалася цяпер у Польшчы. Калі салідарнасцёўцаў саджали ў турмы, съвет рэагаваў вельмі жорстка. І таргаваліся вельмі жорстка: калі вы выканаецце тое, тады можна казаць пра гэта. Тоэ ж самае было, калі ў ГДР узмацняліся рэпрэсіі. Вілі Брант праводзіў палітыку добрауседзства, але ж ён таксама выкарыстоўваў факттар таго, што падтрымлівае з Хонэкерам пэўныя сувязі, каб дапамагчы людзям, якія цярпелі ад таго рэжыму. Гэтага зь Беларусью цяпер не адбываецца.

Пэўны час да пашырэння Эўразьвязу была пэўная манаполія Польшчы як эксперта ў беларускіх справах. Я не лічу, што гэта добра. Не хацеў бы нікога абражачаць у Польшчы, але манаполія – заўсёды дрэнна. Пасьля пашырэння Эўразьвязу намі пачалі цікавіцца іншыя краіны, якія не мяжуюць з намі, – і гэта станоўчы вынік. Але пакуль што гэта не ператварылася ў сур'ёзны стратэгічны падыход да Беларусі. Мы больш дасягнулі праз кампанію салідарнасці зь Беларусью. Кірауніцтва Польшчы, Літвы, Латвіі, Чэхіі, Славакіі ня можа не заўважыць людзей, якія кожны месяц 16-га патрабуюць свабоды для Беларусі, свабоды для палітвязняў. Я спадзяюся, што праз грамадзянскую супольнасць, праз мас-мэдыі, якія на нашым баку, мы здолеем паўплываць на палітыку і Эўразьвязу як арганізацыі, і асобных краінаў.

Украіна сёньня перажывае складаны пэрыяд. Безумоўна, мы ўсе былі ў захапленні ад рэвалюцыі, сёньня мы ўсе бачым гэтыя складанасці. Часткова яны аб'ектыўныя, ёсьць і суб'ектыўныя. Пакуль што ўва Украіны таксама няма палітыкі ў дачыненіі да Беларусі, яна сябе яшчэ ня ўпэйнена адчувае. Але былі нейкія крокі, якія дэмантравалі, што украінская ролі можа быць больш важкай. Факт, што Украіна падтрымала рэзалюцыю Камісіі ААН па правах чалавека ў 2005 годзе, нэгатыўную для беларускага рэжыму. Украінская дзяржава зрабіла

гэта ўпершыню! Потым пачаліся незразумелыя выказваныні, што «мы павінны будаваць адносіны і з гэтым рэжымам, шмат залежыць ад гандлёва-эканамічных стасункаў...». Хацелася б бачыць больш прынцыповае стаўленыне Украіны да ситуацыі ў Беларусі, таму што гэта, відавочна, будзе вельмі моцная падтрымка. Я б не сказаў, што яе можна будзе парашунаць з уплывам Расеі на Беларусь, але ў дадатак да Эўразьвязу яна можа стварыць пэўныы баланс.

Уладзімер Улаховіч

Палітыку суседніх дзяржаваў ацэнываю таксама як традыцыйную, хоць і ў новых, больш адекватных, больш прымальных формах.

Валеры Фралоў

Думаю, што і ў прыбалтаў, і ў палякаў, і ва ўкраінцаў сваіх праблемаў вышэй даху. Вельмі многа! Напэўна, у першую чаргу іх цікавяць свае праблемы. Мне здаецца, праблемы Беларусі іх цікавяць у той ступені, у якой мы на іх можам адмоўна ўплываць. Здорава мы на іх паўплываць ня можам, таму мы іх асабліва і не цікавім. Можа, у нейкай ступені цікавіць Беларусь літоўцаў і палякаў – ня прости народ, а менавіта палітыкаў, якія там існуюць. Іх цікавіць Беларусь, таму што свае інтарэсы Заходняя Эўропа і Злучаныя Штаты спрабуюць рэалізаваць праз гэтыя краіны. То бок гэта цікавіць пэўных палітыкаў.

Можа, Беларусь цікавіць яшчэ з пункту гледжанья, каб мець тут прадказальну ўладу, якая кіравалася б такім ж прынцыпамі, як і яны, каб яны не чакалі нейкага падвоху. Вось Адамкус сказаў, што Беларусь хоча напасці на Літву, – гэта нейкі амэрыканскі падыход (ён жа ўсё-такі амэрыканец, шчыра кажучы)... Каб у іх нават думкі не ўзынікала, што мы ім можам нейкую гадасцьцу учыніць! Каб тут была разумная транзитная краіна, са сваімі традыцыямі, зь нейкімі сваімі асаблівасцямі.

Іх цікавіць, каб мы былі разумнымі і кіраваліся тымі самымі жыцьцёвымі нормамі і прынцыпамі, якімі карыстаюцца яны. На жаль, у нас цяпер трохі іншыя прынцыпы.

Эканамічныя стасункі яны разьвіваюць, таму што ім гэта выгадна. Мабыць, гэта правільны прынцып: калі табе выгадна зь некім супрацоўнічаць, то складзе намаганьні, каб атрымаць узаемную выгаду, – і на здароўе!

Літва больш бліzkая да Беларусі. Я там служыў, быў і ў Латвіі. Нешта нас усё-такі з таго даўняга часу трошкі звязвае. Пасьля выхаду з СССР Латвія і Эстонія больш жорстка вырашалі праблемы, звязаныя з расейцамі, а ў Літве нашматмякчэй усё было. Ну, у Літве і прасьцей, таму што ў іх усё-такі 80% літоўцаў живе. Вядома, у латышоў і эстонцаў, дзе расейцаў і расейскамоўных было даволі шмат, былі праблемы захаванья сваёй нацыі.

Станіслаў Шушкевіч

Вы мне задаёцё такое пытаньне, на якое мне хочацца адказаць так, як Талстой адказаў на пытаньне пра кароткі зъмест *Вайны і міру*: я караец не магу.

З Украінай праблем няма: у нас беды аднолькавыя, толькі ўкраінцы съпяваюць лепш за нас і беляць свае мазанкі лепей за беларусаў. Мы гаспадарым, можа, лепей за іх на зямлі. Але яны цешацца нашым посьпехам, і мы – іхні. Тут няма праблемаў, бо мы аднолькава пакрыўджаныя многа разоў былі.

Цяпер што да палякаў. Я часамі працую ў Польшчы і вельмі ўдзячны гэтай краіне і таму, што ў ёй адбылося. Але калі я ў 1974 г. працаваў у Ягелёнскім універсітэце і пачынаў гаварыць пра Беларусь, мне – «крэсы всходне»: гэта значыць, іх усходнія рэгіёны, якія ў іх забралі. Вось так яны разумелі Беларусь. І многа часу спатрэбілася, каб яны ўсьвядомілі, што гэта ня так. Сёння большасць усьведамляе – дарэчы, дзякуючы апошнім 15–16 гадам нашага існаваньня. І мне здаецца, так як Польшча сама стала на шлях дэмакратыі, у іх і стаўленьне да нас стала нармальнім, дэмакратычным. Яны хацелі б мець тут дэмакратычную дзяржаву. Тая недаўнешчанасць, якая была ня ў простых людзей – заўважце! – а ў прафэсуры Ягелёнскага ўніверсітэту ў Кракаве, сярод якой я працаваў, была ад неу́сьведамленыя таго, што ў нас агульная гісторыя, што мы мелі агульную фэдэратыўную дзяржаву. Што Вялікае Княства Літоўскае спачатку было беларускай дзяржавай, а пасьля супольнай дзяржавай двух народаў. Савецкі час і расейскае панаванье ў Польшчы прытулі гэтае разуменне. Я сённяня гляджу

на Польшчу як на краіну, якая лепей за ўсіх разумее, што адбываецца ў Беларусі, і больш за ўсіх хоча нам дапамагчы, у межах сваіхмагчымасцяў – дапамагае.

Мы павінны ўладкоўваць сваё жыцьцё самі і браць найлепшыя ўзоры: ёсьць што браць і ў Расеі, у Літве, Польшчы, Латвіі і Украіне. Але 95% павінна быць уласнага.

Усевалад Янчэўскі

Палітыку суседніх дзяржаваў расцэнъваю як съмешнью. Польшча, Літва, Латвія крычаць: бі Лукашэнку, даеш дэмакратыю! Але палітычныя санкцыі і фінансавая дапамога апазыцыі рэальнай шкоды Беларусі не нанясуць.

Шкоду (значную, але не съмяротную) маглі б нанесці толькі эканамічныя санкцыі. Але самае съмешнае, што калі б такое пытанье раптам паўстало, то і Польшча, і Літва, і Латвія грудзьмі леглі б, каб не дапусціць такіх санкцыяў. У выніку іх увядзення гэтая краіны панесці б страты значна большыя, чым Беларусь. У эканамічных сувязях зь Беларусью яны зацікаўленыя нават больш, чым Расея. І ў гэтых адносінах яны будуць першымі абаронцамі цяперашняй беларускай улады.

Тое самае можна сказаць і пра Эўропу. Калі вам не падабаецца рэжым, то перад тым, як спрабаваць зъмяніць яго, ацаніце свае рэсурсы. Калі вы ня можаце гэтага зрабіць, дык навошта спрабаваць? Калі ў вас ёсьць лішнія гроши, дык навошта аддаваць іх нашай апазыцыі? Аддалі б нашым чарнобыльцам. Ці ўвогуле – пакінулі б сабе, зэканомілі б. Навошта ставіць сябе ў недарэчнае становішча?

Хацеў бы сказаць пра «каляровыя рэвалюцыі». На Майдан у Кіеве выйшаў электарат, які ў нас галасаваў бы за Лукашэнку. На Майдан выйшлі людзі, каб выказаць нездаволенасць карупцыяй, ніzkім уздоўнем жыцьця – усім тым, чаго ў Беларусі няма. Мнё дзіўна чуць, калі гавораць, што ўсё гэта зрабілі амэрыканцы, на амэрыканскія гроши. На самай справе амэрыканцы проста «асядлалі момант». Людзі, якія перабольшваюць ролю Амэрыкі ў «каляровых рэвалюцыях», проста ліюць ваду на млын амэрыканскага агітпропу: яны пераконваюць усіх навокал ва ўсёмагутнасці Амэрыкі. Такім чынам, яны самі працуюць на мітаб

амэрыканскай усёмагутнасьці. На Майдане былі ня купленыя людзі – там былі людзі, якія шчыра абурыліся сваім становішчам, кланамі, што правілі краінай. Але іх ашукалі!

Чаго патрабаваў Майдан? Сыходу карумпаванай, кланавай улады. Чаго патрабавалі грузіны на плошчы? Гарачай вады, цяпла, съвята ў дамах. Да адчаяю іх давяля галечка.

Таму прыход да ўлады «аранжавых» і Саакашвілі – гэта ня змова ЦРУ, а вынік палітыкі Кучмы і Шэварднадзэ (дарэчы, зусім праамэрыканскіх дзеячаў). Гэта вынік «рыначных», псэўдаліберальных (называйце іх як хочаце) рэформаў. І кучмайская Украіна, і Грузія за Шэварднадзэ праводзілі ў сябе палітыку ПРАМА ПРОЦЛЕГЛЮ той, якую вёў у нас Лукашэнка. У выніку яны атрымалі майданы, а ў нас усё ціха і пасьпяхова.

Іменавіта таму мітусыня амэрыканцаў у Кіеве і Тбілісі дала эфект, а ў Менску выйшаў пшык.